

Gedichten van C.O. Jellema

P21-01. Cor Jellema (1936-2003) was liefhebber van vaste dichtvormen, zoals het sonnet. Een belangrijk thema in zijn werk is het 'deel kunnen worden aan alles, maar zonder bewustzijnsverlies'. Hij wil de scheiding tussen hemzelf en het andere opheffen en hier ook bewust van zijn. Dat thema is terug te vinden in het eerste gedicht 'Zeegezicht' dat verscheen in 2002 in de bundel 'Langs de vloedlijn'. Het tweede gedicht in deze leeswijzer heeft geen titel maar de eerste regel luidt: 'De kerstboom kapte vader in het bos'. Het is een sonnet waarin de dichter speelt met klank en metrum. C.O. Jellema was docent aan het Germanistisch Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen. Hij woonde in zijn latere leven in een oude notariswoning met paradijselijke doeltuin op het Groninger Hogeland. Zijn verschillende dichtbundels en verhalen zijn in 2005 verschenen als 'verzameld werk'.

Martinus Nijhoff – Het gedicht 'Awater'

P21-02. Het lange gedicht in deze leeswijzer beschrijft een man die Awater heet en een ik-figuur, die heel goed Nijhoff zelf zou kunnen zijn. Deze ik-figuur is op zoek naar een reisgenoot en daarom volgt hij Awater door de stad om hem te observeren. De mannen kennen elkaar niet en slechts één keer is er even oogcontact. Tenslotte vertrekt de ik toch alleen op zijn reis. Het gedicht bestaat uit acht lange strofen en het is letterlijk te lezen, maar zit ook vol met symbolische

betekenissen. Martinus Nijhoff (1854-1953) studeerde rechten en letteren en werkte lange tijd als criticus bij de Nieuwe Rotterdamsche Courant. Nijhoff staat bekend om zijn eenvoudige stijl en het gewone heldere woordgebruik. Veel van zijn regels worden nog steeds onthouden en geciteerd.

Fritzi ten Harmsen van Beek – Geachte Muizenpoot

P21-04. De bundel *Geachte Muizenpoot en achttien andere gedichten* wordt gezien als het belangrijkste dichtwerk van Frederike (Fritzi) (ten) Harmsen (van der) Beek. Het is een belangrijk en spraakmakend werk uit de Nederlandse literatuurgeschiedenis, mede door het klankrijke spel met de taal en het woordspel vol met verrassingen en dubbelzinnigheden. In deze leeswijzer bespreken we twee gedichten (Dit is de stem van mijn worgengel) en (Lachen bladluis, niet) en een aantal andere gedichten naar keuze. We besteden ook aandacht aan het bohemienleven op Slot Jagtlust te Laren, zonder geld, maar met veel drank, feesten en 'verloofdes' en de manier waarop dit terugkomt in de poëzie van Ten Harmsen van Beek.

Gedichten over Muziek

P21-05. Poëzie en muziek, deze twee kunstvormen gaan met elkaar in gesprek in deze leeswijzer. Vier gedichten belichten elk een ander aspect van muziek. Rutger Kopland (Rutger Hendrik van den Hoofdakker, 1934-2012) geeft in 'De stem van een cello' woorden aan de klank van een instrument. In 'Eine kleine Nachtmusik' beschouwt Gerrit Achterberg (1905-1962) het scheppingsproces van de componist.

In het gedicht 'adagio sostenuto' van Alfred van Haskerland (1939) klinkt een deel uit de Mondscheinsonate van Ludwig van Beethoven. Maria Vasalis (Margaretha Droogleever Fortuyn-Leenmans, 1909-1998) is in 'Als daar muziek voor is' op zoek naar muziek die past bij haar visie op ouder worden. We lezen de gedichten en luisteren naar de bijpassende muziek.

De Eenzame Uitvaart

P21-06. Het initiatief voor De Eenzame Uitvaart werd in 2002 genomen door de toenmalige stadsdichter van Groningen Bart FM Droog en later overgenomen door F. Starik (1958-2018). Vele bekende dichters werken mee aan deze zogeheten Poule des Doods. Voor de leeswijzer kiezen we zes gedichten van de inmiddels vele tientallen gedichten die voor eenzaam gestorvenen zijn gemaakt. Los van de goede kwaliteit van de gedichten is het interessant wat

deze gedichten zeggen over het leven van onbekenden, over intimiteit en voyeurisme, en over eenzaamheid als maatschappelijk probleem. De leeswijzer bespreekt gedichten van Menno Wigman, Neeltje Maria Min, Rogie Wieg en F. Starik die eenzame doden op hun laatste tocht vergezelden.

Gedichten rond het thema 'Tijd'

P21-07. Tijd is een fenomeen dat door iedereen anders wordt ervaren. Als je wacht op iemand, is vijf minuten erg lang; als je nog maar vijf minuten hebt om iets af te ronden, is het veel te kort. Ook dichters behandelen het thema tijd in alle mogelijke vormen en uitingen. In deze leeswijzer staan twee dichters centraal die het thema Tijd verwerkten: Hans Tentije en Marjolijn van Heemstra. Hans Tentije (1944) is, in de vijfenveertig jaar dat hij dichter is,

gefascineerd door het thema Tijd en de werking van het geheugen. Marjolijn van Heemstra (1981) is naast dichter ook schrijver, theatermaker, journalist en podcastmaker. Door zich te verdiepen in het heelal verandert haar blik op de aarde en op het begrip tijd. Hierover maakte ze de voorstelling en podcast Stadsastronaut (2019).

Gedichten uit de Eerste Wereldoorlog

P21-09. Paul van Ostaijen en Hugo Ball zijn representanten van de Dada-beweging, een kunstenaarsbeweging in de eerste drie decennia van de twintigste eeuw. De gedichten van dadaïsten kenmerken zich onder andere door de nadruk op klank, ritme en/of een afwijkende typografie en hebben vaak een maatschappijkritische inhoud. Antwerpenaar Paul van Ostaijen (1896 – 1928) was actief in de Vlaamse Beweging, die streefde naar gelijkberechtiging van de Vlaamse cultuur ten opzichte van de Franse. In het gedicht 'Aan een moeder' hekelt hij het standpunt dat zoveel jonge mannen hun leven gaven voor een goede zaak. De in Zürich wonende

Duitser Hugo Ball (1886-1927) was initiatiefnemer van het kritische Cabaret Voltaire. Uit zijn gedicht 'Dodendans' spreekt de afkeer van der Kaiser en de wanhoop van de in de oorlog gejaagde mannen.

(Deze leeswijzer wordt nog gesplitst in één over Paul van Ostaijen en één over de Eerste Wereldoorlog.)

Poëzie van Leo Vroman, ook gezongen

P21-10. Leo Vroman (1915-2015) is een groot en een alomtgewaardeerd dichter. In deze leeswijzer maken we een keuze uit de gedichten die op muziek zijn gezet. De aanleiding hiertoe was het overlijden van Vroman: zanger, acteur en componist Frans van Deursen hoorde in een herdenking bij het overlijden van Vroman het gedicht September voorlezen en was zo geraakt dat hij zich ging verdiepen in de gedichten van Vroman. Hij

hoorde steeds meer muziek erbij. Samen met een aantal bevriende en/of bewonderde collega-muzikanten werkte hij aan een cd waarop een aantal gedichten van Vroman getoonzet zijn. Zelf zong hij de teksten in. In deze leeswijzer staan de volgende gedichten opgenomen: 'Toestemming', 'Vrede', 'Voor wie dit leest', en 'Pygmaliose'. De gezongen gedichten zijn te beluisteren via YouTube.

Gedichten van Lieke Marsman centraal

P21-11. Aan de hand van drie gedichten maakt u kennis met de Dichter des Vaderlands, Lieke Marsman, een nog jonge dichteres. De gekozen gedichten geven een afwisselend beeld van haar onderwerpen: haar plaats in de wereld, de waarde van het leven, van ziekte en van de dood. Haar

poëzie is zeer leesbaar, lijkt soms weinig te verschillen van proza en toch valt er over een zin, een gekozen woord, soms veel te zeggen.

Ter voorbereiding leest u deze drie gedichten en met elkaar gaat u aan de hand van de vragen bij de gedichten in gesprek met elkaar. Wat heeft deze nog zo jonge zeer taalvaardige, filosofisch geschoolde dichteres ons te zeggen? Hoe dringen we door in haar poëzie, wat ontroert ons en hoe komt dat?

Met elkaar zult u de gelaagdheid in haar gedichten ontdekken en als het meezit leest u na afloop de gedichten op een veelzijdiger manier dan voorheen en bent u wellicht nieuwsgierig naar haar bundels.

'Spoken Word'

P21-12. Spoken word is een dichtvorm waarbij de voordracht, het esthetisch overbrengen van een boodschap, minimaal even

belangrijk is als de tekst zelf. Hoewel oeroud als vorm is deze poëzie nu populairder dan ooit. Iedereen was in 2020 onder de indruk van de jonge, Amerikaanse spoken word artieste Amanda Gorman. Maar ook in Nederland zelf zijn diverse talentvolle spoken word artiesten actief, zoals Babs Gons, Zaire Krieger, Akwasi en Amara van Elst. Deze

laatste kunnen we kennen van haar gedicht op de Dam, tijdens de dodenherdenking 2021. In deze leeswijzer gaan we uitgebreid in op spoken word als kunstvorm en gaan we dieper in op de achtergrond, op de poëzie en op de boodschap van een aantal jonge Nederlandse spoken word artiesten. We analyseren hun teksten, kijken op internet naar hun presentaties en we bespreken de relevantie van spoken word als kunstvorm en als drager van een boodschap.

Verantwoording van de keuze van de gedichten

Deze eerste keuzelijst is samengesteld door de Werkgroep Poëzie van Senia, waarvan deel uitmaakten Beatrijs Blom, Theo van Koolwijk, Gert van Leeuwen, Jolanda Loof, Ineke van de Rotte en Will van Sebille. Zij zijn ook verantwoordelijk voor de samenstelling van de meeste leeswijzers. Enkele leeswijzers zijn afkomstig van anderen dan werkgroepleden: Elizabeth Kooman, José Hurkmans en René van Loenen.

Laatste versie: 10 mei 2022